

תוכן עניינים

מבוא- עמ' 3

1. סקירת ספרות- עמ' 4

1.1 עישון וסגנון חיים- עמ' 4

1.1.1 עישון ובריאות- עמ' 4

1.1.2 חוק ורגולוציה- עמ' 6

1.1.3 עישון וצעירים- עמ' 7

1.1.4 עישון ומגדר- עמ' 8

1.2 פרסומות כז'אנר וכתוכן- עמ' 9

1.2.1 פרסומות כז'אנר- עמ' 9

1.2.2 פרסומת כתוכן- עמ' 11

2. מתודולוגיה- עמ' 14

2.1 שאלת המחקר- עמ' 14

2.2 שיטת המחקר- עמ' 14

2.3 שדה המחקר- עמ' 14

3. ממצאים- עמ' 16

3.1 פרסומות משנות הארבעים- עמ' 16

3.2 פרסומות משנות השמונים- עמ' 18

3.3 פרסומות משנות האלפיים- עמ' 20

דיון ומסקנות- עמ' 23

רשימת מקורות- עמ' 26

נספחים- עמ' 29

מבוא

בעידן המודרני הנשלט על-ידי דימויים, מדיה וצריכה מוגברת הפכה הפרסומת לכלי בעל עוצמה. הדימויים המופיעים בפרסומת מאפשרים ללמוד על החברה והתרבות שהפיקה אותם. הפרסומת משמשת לא רק אמצעי שכנוע למכירת מוצרים, אלא היא גם מקדמת רעיונות ועולם ערכים. הפרסומת מגייסת מציאות ערכית לפי צריכה. הדימויים בה מיושמים על פי שינויים חברתיים תרבותיים, והיא בעלת אופי משתנה. היא נעזרת במערכות סמלים כדי ליצור אשליות ולהציע הרבה יותר מאשר תיאור עובדתי, מסיבה זו ניתן לאתר באמצעותה ערכים עיקריים ותפיסות עולם של חברה מסוימת בתקופה נתונה, לבחון את אותה חברה, וללמוד על השינויים החלים בה (זאבי, 2018).

מתוך כך, עבודה זו מבקשת להתמקד בז'אנר הפרסומת, כמי שעשוי ללמד על שינויים שחלו בחברה הישראלית בכל הנוגע לתפישה התרבותית של סיגריות ועישון סיגריות. השערת המוצא של המחקר הינה כי בעוד שסיגריות רגילות מביאות איתן ערכים שליליים בזמנים אלו, חלו במהלך השנים איסורים שונים ואי לגיטימציה בשל מודעות חברתית, הסיגריות האלקטרוניות הינן מוצר חדש יחסית שמתאפיין כמוצר חדשני ו"נקי". בעבודה זו אני מעוניינת לעקוב אחר השינוי התרבותי שחל בהתייחסות לסיגריות השונות ולעישון בכלל במהלך השנים שבא לידי ביטוי בפרסומות השונות. שאלת המחקר מבקשת לבחון מה הם השינויים שחלו בייצוג תרבות העישון בתקופות היסטוריות שונות בעיתונות הישראלית?

על מנת לבדוק שאלה זו- ראשית, תוצג סקירת ספרות תיאורטית אשר תעסוק בנושאים של עישון וסגנון חיים, עישון ובריאות, חקיקה בנושאי עישון, עישון וצעירים ועישון ומגדר. כמו כן, תעסוק סקירת הספרות בנושאים הנוגעים לז'אנר הפרסומת- בפרסומת כז'אנר וכתוכן ובפרסומות שהציגו עישון לאורך השנים. הפרק השני יציג את מתודולוגיית המחקר המתבססת על ניתוח פרסומות 'סטילס' לסיגריות משלוש תקופות שונות- שנות הארבעים, שנות השישים ושנות האלפיים ואילך. בפרק השלישי יוצגו ממצאי ניתוח הפרסומות ולבסוף יידונו מסקנותיו בזיקה לסקירת הספרות.

1. סקירת ספרות

1.1 עישון וסגנון חיים

ההיסטוריה האירופית של הטבק החלה בזכות כריסטופר קולומבוס, שהגיע לסן סלבדור ב-12 באוקטובר 1492, אשר התקבל על ידי הילידים כ'אלי' וקיבל מתנות רבות (חניתות עץ, פירות בר ועלים יבשים) וביניהם גם את צמח הטבק. כך, בקרב ילידי יבשת אמריקה האינדיאנים היה עישון הטבק מנהג נפוץ כבר הרבה מאות שנים לפני בוא הספרדים לאמריקה. מקורו של הצמח ממנו מפיקים את הטבק הוא מהאי-טובאגו שבים הקריבי. הצמח הובא לפורטוגל. בהמשך, שגריר צרפת בפורטוגל-ששמו היה ניקוט-שלח כמה דגימות למלכת צרפת. שגריר זה כינה את הצמח "ניקוטינה" על שמו, וכך נתקבל שמו של הצמח במנוח המדעי "ניקוטינה טבקום". במשך כמאתיים שנה מאז חדירתו של הטבק לאירופה סברו הרופאים שחומר זה טוב לבריאות ובעיקר שימש למחלות עור, מחלות מערכת העיכול ומחלות מערכת הנשימה (Della Pona, 2015) דו"ח שבדק את השינויים שחלו בהרגלי העישון בארצות הברית בין השנים 1996-2002, מצא כי שינויים רבים חלו בתרבות העישון בין השנים הללו. כך, הדו"ח מתאר כיצד אחוזר בני הנוער שאינם מעשנים עלה, 'הקלות' בהשגת הסיגריות פחתה, עמדות של מתבגרים כלפי עישון בשטח בה"ש השתנו ועם השנים פחות ופחות מתבגרים רואים פעולה זו באופן חיובי. כמו כן, מתאר הדו"ח כיצד גם בקרב מבוגרים צעירים, שכיחות העישון ירדה באופן ניכר, גם דפוסי השימוש השתנו- ובשנת 2002 עלו יותר מעשנים שאינם 'יומיומיים' או 'כבדים' מאשר בשנת 1996. הדו"ח גם בדק את דפוסי העישון ומצא כי רוב המעשנים הצעירים אמרו שהם נהנים לעשן בזמן שתיית אלכוהול, בילוי בברים או מועדונים (Gilpin et al., 2017).

על פי דו"ח שר הבריאות על עישון בישראל (2018) אחוז המעשנים בבני 21 שנים ומעלה באוכלוסיית ישראל הוא 19.8%. כאשר הסיבות לעישון מגוונות ומשתנות בין חברות שונות. מורגן ועמיתיו (Morgan et al., 2017) מתארים סיבות שונות ובהן תלות פיסית והתמכרות לניקוטין, סיבות נפשיות כגון הירגעות והנאה מעישון, סקרנות, חיפוש אחר אתגרים; סיבות חברתיות כגון לחץ חברתי או רצון להתחבר ולהשתייך לקבוצה חברתית; ידע ועמדות הכוללים בדרך כלל את רמת הידע ותפיסת הפרט את הסיכון מנזקי העישון.

1.1.1 עישון ובריאות

כיום סרטן הריאות הוא הגורם המוביל לתמותה הקשורה לסרטן וההערכה היא כי בשנה, התמותה מסרטן הריאות היא גבוהה יותר מאלו של סרטן המעי הגס, סרטן השד והערמונית.

ההתנגדות הרפואית לשימוש בטבק החלה רק במאה השמונה עשרה עם פרסום השערות ראשונות על קשר בין עשן הסיגריות לבין סרטן בשנת 1761. בשנת 1854 יצא לאור ספר על מחלות הטבק, עם ניסיון ראשון להוכיח את הרעילות של חומר זה, מחקרים משנת 1950 העלו את החשד לקשר בין סרטן ריאות לבין עישון לדרגה מדעית גבוהה יותר. ובשנת 1958 פורסם סקר מקיף אשר הוכיח תמותה גבוהה בהרבה בקרב אוכלוסיית המעשנים לעומת אנשים שאינם מעשנים. בשנים 1964-1968 פורסמו דוחות של וועדה מיוחדת שמונתה ע"י המדען הראשי של משרד הבריאות האמריקאי, אשר קבע שאכן קיים קשר משמעותי בין עישון סיגריות לבין נזקי בריאות. באופן דומה פורסמו בשנת 1962 ו-1971 שני דוחות על הקשר החד משמעתי בין עישון לבין נזקי בריאות עיי הקולג' המלכותי הרפואי של אנגליה (White et al., 2017).

ואכן, כיום ידוע כי עישון סיגריות הוא אחד מדפוסי ההתנהגות המסוכנים ביותר לבריאות בהיותו הגורם המוביל למוות מוקדם ולתחלואה. בארה"ב בלבד נאמדת התמותה השנתית מעישון ותוצאותיו בכ- 480,000 איש בשנה. בנוסף לנזק הבריאותי לטווח הארוך ישנם נזקים מיידיים